

bezpečně a jejichž nenápaditá a strohá literární forma nemůže oslovit ani laické publikum, kterému jsou subtilní otázky středověké filozofie cizí. V jeronýmovské literatuře Chadimova práce nezanechá nejmenší stopu.

MARTIN NODL

Phillip N. HABERKERN, *Patron Saint and Prophet. Jan Hus in the Bohemian and German Reformations*, Oxford University Press, New York 2016 (= Oxford Studies in Historical Theology)

334 s., ISBN 978-0-19-028073-4

Studium tzv. druhého života (*memoria*) mistra Jana Husa tvoří důležitou součást husitologického bádání. Už u příležitosti pětistého výročí jeho smrti vyšel vlivný svazek o Janu Husovi „v životě a památkách českého lidu“ z pera Kamila Krofty a Jana Hanuše. Ve stínu oficiálního marxismu se tento badatelský směr přejmenoval na „revoluční tradice“, nebyl však v žádném případě opuštěn. Dodnes se Jan Hus těší pozornosti historiků jako „místo paměti“ českých a evropských dějin. Kniha Phillipa Haberkerna se tak zařazuje do ctihodného, letitého historiografického proudu, současně ale přináší zcela svěbytné a nové pohledy. Jméno autora, působícího v současnosti na Bostonské univerzitě, není v této souvislosti žádným překvapením. Již před lety si získal renomé jako účastník pravidelných symposií *The Bohemian Reformation and Religious Practice*, která nabízejí možnost odborné diskuse historikům a teologům z obou stran Atlantického oceánu. Svými dosavadními příspěvky se osvědčil jako znalec jak české, tak i německé reformace. Recenzovaná kniha v plné míře čerpá z této dvojité perspektivy a představuje završení přinejmenším desetiletého badatelského úsilí.

Práce Phillipa Haberkerna sestává ze dvou stejně velkých částí, které jsou věnovány památce Jana Husa v českém utrakvistickém a německém luteránském prostředí. První oddíl pojednává o letech bezprostředně po smrti českého kazatele na kostnické hranici. Haberkern představuje roky 1415–1419 jako nesmírně dynamickou fázi, v níž Husovi čeští straníci rychle a efektivně etablovali jeho památku. Kázání, liturgie i písně v národním jazyce čile šířily obraz nevinné oběti nepřátel boží pravdy, zkrátka obraz mučedníka. Nasazeny byly existující prostředky memoriální

praxe, aby interpretovaly nejnovější události jako potvrzení správnosti vlastní cesty. Figura nového světce byla používána jako povzbuzení a impuls k pokračování v boji za obnovu církve. Když se tento boj vyvinul ve skutečnou válku, dostala postava Jana Husa novou funkci. Podle Haberkerna jeho jméno používaly obě strany jako svého druhu bojový pokřik, neboť pro obě představoval Hus a jeho myšlenky prvotní důvod k válce. Když protivníci konečně přistoupili k mírovým jednáním, mohli husitě poukázat na husovské myšlenky jako na fundament, od něhož nechtějí ustoupit. V době po roce 1436 se akcent v připomínání svatého Jana Husa znovu posunul, a to od zakladatele hnutí k patronovi nové církve. Autor zkoumá množství pramenů od hagiografie (životů) přes hymnografii a kázání až ke knižní a deskové malbě, jejichž produkce neustávala až do konce 15. století. Demonstruje roli Husa jako utrakvistického světce-přímluvece, přičemž vyzdvihuje radikálně kontroverzní potenciál jeho kultu, přetrvávající až do pozdního 15. století, i jeho apologetický charakter a identifikační funkci.

Po vylíčení připomínání Jana Husa v české reformaci si Phillip Haberkern klade otázku, co se s touto figurou stalo, když s luterstvím došlo k trojí změně: byly zásadně zpochybněny přímlyvy svatých, zavedení knihtisku proměnilo mediální kontext a zmizelo vědomí jazykově-národnostní sounáležitosti s mučedníkem. Tak autor přechází ke zkoumání rolí Jana Husa v německé reformaci. Poukazuje na to, že to byli Lutherovi katoličtí protivníci, kteří poprvé postulovali kontinuitu mezi luteránstvím a dřívějšími „herezemi“ včetně té české. V procesu seidentifikace luteráni tuto zprvu nepřátelskou myšlenku proměnili ve vlastní historickou tradici. Husovi nejprve připadla role „eschatologického svědka“. U Lutheera samotného a zvláště v díle Otto Brunfelse se Hus objevuje jako raný bojovník proti Antikristu. O něco později, ve třicátých letech 15. století, se Hus přeměnil v proroka. Proces vykazoval pozoruhodné shody s vývojem v předchozí fázi: na počátku patrně stála slavná Lutherova poznámka o údajném prorocství o huse a labuti, divadelní *Tragedia Johannis Hus* od Johannese Agricoly pak rozvinula obraz Husa jako věstce nadaného božím duchem. Právě v tu dobu diskutovaná otázka církevního koncilu dodala Husově příběhu na aktuálnosti; v jeho osobě se nyní spojovaly dějiny, přítomnost a apokalyptická budoucnost. Poslední dvě kapitoly jsou věnovány Husovu obrazu v dějepisectví kolem poloviny 16. století. Luteránská historiografie vedená Flaciem Illyrikem reagovala na krizi po Lutherově smrti svou verzí dějin, která chápala husity jako

inspiraci ve věčném boji mezi dobrou a zlou církví. Na katolické straně se zase Johannes Cochlaeus pokusil odepřít bloudícím luteránům jakékoliv historické kořeny, když popsal Jana Husa jako sice neposlušného, teologicky však téměř ortodoxního muže.

Systematické překračování chronologických i geografických a jazykových hranic patří k nejsilnějším stránkám Haberkernovy knihy. Názor, že rok 1500 či 1517 by neměl představovat žádnou neprostupnou hranici badatelských projektů a kladených otázek, je dnes v dějepiscetví převládajícím míněním. Přece však se najdou jen nečetné studie, které přinášejí široce založenou strukturální komparaci jasně vymezených fenoménů na obou stranách epochální hranice. V tomto případě je zásluha o to větší, že se tu problematika české reformace dostává do dialogu s klasickou reformací německou. Vytýkat věcné nepřesnosti se tak jeví až malicherným, ostatně takových míst je v knize minimum. Upozorníme jen na záměnu Roudníků za Roudnici (s. 138) a na tvrzení, že vysluhování eucharistie v Betlémské kapli vyjednal až Jan Hus (s. 8 a 11; sloužení mší podle libosti předpokládá už zakládací listina z roku 1391).

Cíl své monografie popisuje Phillip Haberkern takto: pochopit, jak připomínka tohoto „kacířského světce“ napomohla k vytvoření dvou církví, které stály v opozici k Římu. Aby vytčeného cíle dosáhl, autor záměrně omezuje tematické okruhy, kterými se hodlá zabývat. Poukazuje na to, že vědomě ponechal stranou radikální proudy v Čechách i v Německu, jednotu bratrskou a Tomáše Müntzera. Ještě zásadnějším rozhodnutím bylo Čechy kolem roku 1500 zcela opustit a soustředit se nadále jen na německé země. Utrakvismus se samozřejmě vyvíjel dále: souběžně vzniklá a téměř ve stejnou dobu publikovaná knižní rozprava Oty Halamy sleduje Husův druhý život v Čechách a na Moravě až do rekatolizace na začátku 17. století, přičemž naopak nechává stranou luterány v Říši (viz SMB 7, 2015, s. 322–326). Pozoruhodné však je, že tam, kde obě knihy pojednávají stejnou problematiku, dospívají ke shodným závěrům ohledně fází a těžišť Husovy *memorie*.

Phillip Haberkern se soustředil na jádrová společenství obou hnutí ve formativní etapě jejich vývoje. Zpracoval přitom obdivuhodné množství písemných pramenů. Využil také pramenů výtvarných, byť systematickou ikonografickou analýzu dochovaného materiálu nepodnikl. Důkladně však rozkrývá kontext jednotlivých forem vzpomínání na Jana Husa, takže jeho kniha místy přerůstá ve stručné dějiny střeoevropských reformací. Ostatně autorova erudice a koncepční

myšlení ho kvalifikují k tomu, aby standardní dějiny české reformace v anglickém jazyce jednou sepsal. Prozatím postava Jana Husa nabídla Phillipu Haberkernovi příležitost osvětlit formování tradice, které pomohlo dvěma náboženským hnutím vyvinout se v církve. Přínos jeho knihy nesouvisí pouze s tím, že Husův druhý život je stále nedostatečně probádaným fenoménem. Kde chybí badatelská vize, ani archivní prameny nic nezmohou. To však není případ monografie *Patron Saint and Prophet*. Přemýšlivě formulované odpovědi na jasně položené otázky činí z této práce výtečnou knihu, která se v nejlepší slova smyslu vymyká z rozsáhlé husovské produkce posledních let.

PAVEL SOUKUP

Česko-polské kazatelské vztahy ve středověku, edd. Krzysztof BRACHA – Martin NODL, *Filosofia*, Praha 2016 (= *Colloquia mediaevalia Pragensia* 16)

150 s., ISBN 978-80-7007-451-0

Výzkum středověkého kazatelství se těší v poslední době poměrně značné oblibě v České republice i v Polsku. Dokladem toho je sborník, který navazuje na společné zasedání českých a polských historiků v roce 2013. Mezi autory jsou v menší míře zastoupeni i filologové a autorský kolektiv doplňuje teolog. Příspěvkům psaným v mateřských jazycích autorů, ale ojedinele také anglicky a německy, předchází úvod editorů, který přehledným způsobem shrnuje přínos jednotlivých statí.

Téma uvedené v názvu knihy není odborné veřejnosti představováno zdaleka poprvé; už dříve byl konstatován vliv českého prostředí na polské kazatelství sklonku 14. a první poloviny 15. století, který pominul v souvislosti s husitstvím. Jednotlivé příspěvky jsou přínosné pro poznání různých aspektů pojednávané problematiky. Většina statí v knize se věnuje česko-polské kazatelské vzájemnosti, pouze několik málo z nich se soustředí výlučně na situaci v Čechách.

Velké pozornosti se ve sborníku dostává reformnímu kazatelství. Hned první dva příspěvky jsou věnovány Milíčovi z Kroměříže. Zdeněk Uhlíř definuje reformní kazatelství spíše jako literární žánr než jako diskurs spjatý s pokusem o reformu církve a vedle Milíče se zabývá zejména